

БАНГАЛОРСКИ ПРИНЦИПИ-ДОПРИНОС РАЗВОЈУ СУДИЈСКЕ ЕТИКЕ

Најбољи су управо довољно добри за судије.

(Т. Фивег, 1919)

Апстракт

Нацрт бангалорског Кодекса судијског понашања усвојен је 2001. године од стране Правосудне групе Уједињених нација за јачање интегритета правосуђа, а ревидиран је на округлом столу председника судова у Палати мира, у Хагу, 25-26. новембра 2002. године. Принципи су усвојени позивајући се на међународне изворе- Универзалну декларацију о људским правима (1948) и Међународну конвенцију о грађанским и политичким правима (1966), као и на националне изворе- уставе, законе и обичајно право држава, имајући у виду значај права на правично и јавно суђење у разумном року од стране стручног, независног и непристрасног суда за модерно демократско друштво, тј. за поштовање уставности и владавине права. Сврха усвајања ових међународних етичких стандарда јесте уједначавање права на међународном нивоу кроз допринос националним правосудним системима у регулацији професионалне одговорности судија- њиховог понашања и односа према судијској функцији, као и у јачању моралног ауторитета и интегритета судства, али и јачању поверења јавности у судијску функцију која је синоним за честитост, ученост, углед и поштовање.

Кључне речи: *Кодекс судијског понашања, Кодекс судијске етике, Бангалорски принципи, стандарди судијске етике, професионална одговорност, реформа правосуђа.*

¹ Студент завршне године Правног факултета Универзитета у Београду

1. Судијска етика- појам и место у систему етике

Судијска етика, као посебна врста професионалне етике, која је део етике као науке,² (која је, пак, део филозофије), јесте у основи морална.³ Судијска етика се утврђује институционално-доношењем кодекса, чиме институције прописују оквири за рад и понашање судија.⁴ Предмет кодекса јесу моралне вредности и категорије које представљају императивне принципе за живот сваког судије- императивне јер се судија мора придржавати ових, по природи моралних, начела ако жели да врши судијску функцију, а императивне за живот судије- јер судија *per definitionem* мора бити учен, достојанствен, поштен, марљив, вредан и у том смислу је немогуће подвојити ове особине и схватити их само као обележје судије као носиоца јавне функције, већ се схватају као обележја судије

² Етика је дескриптивно-експликативно-нормативна наука, која се јавља као морална и као деликтна (неморална), а чији су објекти морална бића, а не моралне норме. Суд моралне оцене мора да буде вођен принципом моралитета, али се морају узети у обзир сви елементи моралитета и иморалитета, сви објективни али и субјективни и лични елементи. Судија моралитета и неморалитета, да би изрекао моралну пресуду, подвргава дело и учioniоце дела суду моралне оцене, тј. процењује њихову моралну вредност. Морална санкција може бити социјална (награда или казна) и унутрашња (душевни мир и грижа савести), в: Т. Живановић, „Основни проблеми Етике (Филозофије моралне)“, Српска краљевска академија, Београд, 1935, 5-7, 39-43.

³ Етику треба разликовати од морала: етика, као филозофска дисциплина која се бави испитивањем циљева и смисла моралних деловања и понашања, шири је појам од морала и може се дефинисати као наука о моралу. О различитим схватањима о разликовању између етике и морала, в.: Ђ. Ћупић, „Etika i moral novinara“, 2010, 257, <http://www.fpn.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2010/05/14-Prof.-dr-%C4%8Cedomir-%C4%8Cupi%C4%87-Etika-i-moral-novinara.pdf>, 06.05.2013.

⁴ Моралност у вршењу јавне службе је најважнији начин спречавања сукоба јавних и приватних интереса, а њеном успостављању се тежи управо због постојања прелазних (трансгресивних) понашања која су неморална, а утемељена на закону, тачније на злоупотреби постојања правних празнина у законодавству. Управо разлог прописивања кодекса понашања јавних службеника- јесте избегавање сукоба интереса, тј. стављање на знање јавним службеницима како избегавати и како се понашати у ситуацијама у којима постоји сукоб интереса, в.: N. Mrvić- Petrović, J. Ćirić, Sukob javnog i privatnog interesa- u trouglu moći, novca i politike, Institut za uporedno pravo i Vojnoizdavački zavod, Beograd, 2004, 124-129. Правни оквир за решавање сукоба интереса представља Закон о спречавању сукоба интереса при вршењу јавних функција, Сл. гласник РС, бр. 43/2004, који је донет услед штете коју су држави и грађанима нанети деловањем јавних службеника у приватном интересу. Овакав посебан закон су донеле Чешка и Словенија (1992), Словачка (1995), Летонија (2002), в.: Републички одбор за решавање о сукобу интереса, Водич кроз прописе о спречавању сукоба интереса, Београд, 2005, 24-31.

као човека.⁵ Зато су принципи судијске етике заправо принципи судијског живота, које морал судије смештају у један кодекс и тако судијске врлине усмеравају ка оптималном вршењу функције и рад у општем интересу.

Професионална судијска етика, да би остварила своју сврху, морала би да обухвати: правила о понашању судија пред странкама, правила о понашању судија према колегама, правила о односу судија према пословима из оквира судијске функције укључујући и радно усавршавање, правила о односу судија са јавношћу, правила о понашању и активностима судија ван суда.⁶

Судијска етика се мора константно развијати и усавршавати. Управо је развој судијске етике, која читавој судијској функцији враћа поверење јавног мњења, а тиме и спречава недопуштено уплитање извршне власти у рад судске- разлог доношења Бангалорских принципа. Ови међународни принципи се схватају као допринос развоју судијске етике, а тиме и националних правосудних система, посебно имајући у виду да су многи правни системи и пре доношења Бангалорских принципа, регулисали судијске етичке стандарде.⁷

Ипак, са друге стране, доношење оваквих кодекса и њихово прихватање и придржавање од стране судија- једностран је процес, тј. и даље су обавезане само судије на поштовање ових начела (изузев уставних начела). С обзиром да је за све субјекте који се неосновано уплићу и који се труде да утичу и усмеравају рад судија- морална одговорност недовољна јер је санкција за њих неадекватна, требало би осмислити нове механизме за санкционисање оваквог деловања појединих субјеката и тако поштовање ових узвишених начела који омогућавају судијској функцији да постоји и да се остварује-

⁵ Занимљиво је питање да ли се ингеренције државе могу простирати и на сферу приватности (судија), тј. где је граница између политичког и приватног, јер се, у једном смислу, на интересима државе не могу градити универзална права и дужности без одређивања посебних услова- њихово оправдање зависи од одлуке да се оправдају и од сагласности да се они поштују, в.: Ј. Бабић, Морал и наше време, Просвета, Београд, 1998, 119. За судије, моралност и деловање у општем интересу, зарад правде и истине- представља услов за ступање на функцију, па, у том смислу, судија своју сагласност даје не у тренутку приступања Кодексу судијске етике, већ у тренутку ступања на дужност, а можда и пре- одабиром животног позива- позива судије.

⁶ Професионална судијска етика представља на само писана, већ и неписана правила о понашању судија, в.: G. Ružić, „Profesionalna sudijaska etika“, Glasnik Advokatske komore Vojvodine, 6/2010, 259.

⁷ “По природи судијске функције, национална правосуђа ће усвојити делотворне мере како би се створили механизми за примену ових принципа, осим ако такве мере већ не постоје у њиховим јурисдикцијама,” вид.: Бангалорски нацрт кодекса судијског понашања- одељак о имплементацији, енгл. Bangalore Principles on Judicial Independance, доступно на: www.unodc.org/pdf/crime/corruption/judicial_group/Bangalore_principles.pdf, 30.04.2013.

учинити двостраним процесом.⁸ Тако ће начела бити поштована, како од стране достојних судија, тако и од стране свих оних који теже да приграбе све ингеренције судијског позива, срозавајући углед и стандард живљења судија на неопходан минимум.

2. Бангалорски Кодекс судијског понашања- појам, принципи и значај

Принципи који теже да успоставе стандарде етичког понашања и рада судија и да националним правосудним системима омогуће оквире за регулисање судијског понашања- Бангалорски принципи, јесу: независност, непристрасност, интегритет, примереност, једнакост, посебност, ревност судија. Садржани су у Кодексу судијског понашања (2002).

2.1. Принцип независности судија

„Судијска независност је предуслов владавине закона и фундаментална гаранција праведног суђења. Зато ће судија подржавати и развијати независност како на индивидуалном, тако и на институционалном плану.“

-први принцип-

Принцип независности подразумева да судија независно обавља своју функцију, тј. да одлуке доноси на основу оцене

⁸ Кривичним закоником Р. Србије, Сл. гласник бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009 и 121/2012, регулисана је група кривичних дела против правосуђа (глава XXX): непријављивање припремања кривичног дела (чл. 331), непријављивање кривичног дела и учиниоца (чл. 332), помоћ учиниоцу после извршеног кривичног дела (чл. 333), лажно пријављивање (чл. 334), давање лажног исказа (чл. 335), спречавање и ометање доказивања (чл. 336), ометање правде (чл. 336 б), повреда тајности поступка (чл. 337), побуна лица лишених слободе (чл. 338), бекство и омогућавање бекства лица лишеног слободе (чл. 339), неизвршење судске одлуке (чл. 340), противзаконито омогућавање вршења одређених позива, функција, дужности, послова и делатности (чл. 341), надриписарство (чл. 342). Кривично дело недозвољеног јавног коментарисања судских поступака пре правноснажности пресуде, уведено изменама и допунама КЗ од 2009. године, изостављено је из КЗ изменама КЗ од 2012. године. Детаљније о декриминализованом поменутом кривичном делу (чл. 336 а КЗ), в.: Н. Делић, „Кривична дела против правосуђа у светлу измена и допуна из 2009 године“, Годишњак Правног факултета, Београд, бр. 1/2010, 77-103.

чињеница и у складу са тумачењем права, слободно од било каквих директних или индиректних спољних утицаја, подстицаја, притисака, претњи или мешања, од било кога или због било чега; да је судија независан у односу на друштво у целини и у односу на стране у поступку у коме суди, као и у односу на извршну власт што значи да нема непримерених веза са осталим гранама власти, да није под њиховим утицајем, као и да разумном посматрачу делује да такве везе и утицаји не постоје. Судија је у обављању судијских дужности независан и од колега у погледу одлука које самостално доноси. ⁹У циљу обезбеђења судијске независности, судија је дужан да се придржава смерница за обављање судијских дужности, као и да промовише високе стандарде судијског понашања.¹⁰

2.2. Непристрасност судија

Непристрасност је суштински појам за правилно обављање судијске функције. То се не односи на саму одлуку, већ и на поступак на основу којег се одлука доноси.

-други принцип-

Непристрасност судије значи да судија правилно врши своју функцију, непристрасно у односу на поступак у коме суди и у односу на одлуку, без фаворизовања, предубеђења или предрасуда, тако што својим понашањем у суду и ван суда одржава и јача поверење јавности, правне професије и странака, непристрасност судије и

⁹ Судијска независност је “насушни хлеб, вода за пиће и ваздух за дисање сваког суда права и правде који се налази под сводом права и правне државе”, в.: Г. Радбрух, Филозофија права, Правни факултет, Београд, 2006, 293. Проф. Перовић наводи три димензије судијске независности: независност у поступку примене права, статусну независност и јемства/ гаранције независности судије, в.: S. Perović, *Sudijska nezavisnost, Prolegomena*, Beograd, 1998, 23 и даље.

¹⁰ У случају *Fletcher v. Peck* (1810, Georgia State General Assembly), Врховни суд САД-а је потврђивао корупцијску продају земље одобрену од стране законодавца у Џорџији; на суд уопште није утицала чињеница да су сви сем једног законодавца били подмићени, в.: http://www.oyez.org/cases/1792-1850/1810/1810_0, 30.05.2013, наведено према S. Rouz-Ejkerman, *Korupcija i vlast- uzroci, posledice i reforma*, Sl. glasnik, Beograd, 2007, 168-169. као пример да успостављање поштеног, независног судства није довољно ако је корупција уобичајена

судства.¹¹ Судија настоји да се понаша тако да избегне ситуације изузећа или искључења, као и да даје коментаре или изјаве пре или у току поступања, за које се може оправдано претпоставити да могу утицати на окончање таквих поступака или угрозити правичност поступка. Случајеви изузећа судија подразумевају нарочито ситуације када: судија није у могућности да донесе непристрасну одлуку, или када има предубеђење или предрасуду о страни у спору или лично сазнање о спорним доказним чињеницама о поступку, или када је претходно поступао као адвокат или је био материјални сведок у спорном предмету, или судија или члан његове породице има економски интерес у решењу предмета спора.¹²

2.3. Интегритет судија

Интегритет је неопходан за правилно обављање судијске функције.

-трећи принцип-

Понашање судије мора да буде беспрекорно, без икакве мрље и то из угла разумног посматрача. То значи да није довољно да судија сматра да је правда задовољена, већ мора бити очигледно да је правда задовољена. Интегритет судија доводи до јачања, односно враћања поверења грађана у судство.

¹¹ У овом случају ради се о питању непристрасности у спровођењу права (а не питањем у ком степену је идеја непристрасности остварива, тј. остварена)- основна улога судије јесте да буде независан и непристрасан доносилац одлука; непристрасност је једна од најважнијих професионалних врлина судија. Непристрасност се схвата као одсуство наклоности некој од страна, а зависи од индивидуалних својстава појединца. О односу идеје непристрасности и права, посебно в.: D. Franeta, „Ideal nepristrasnosti u etici i pravu“, Civitas, Novi Sad, бр. 2/2011, 9-20, в.: http://civitas.fpps.edu.rs/02/Civitas_No_2.pdf, 26.05.2013.

¹² Бангалорским принципима је предвиђено и да изузеће судије неће бити захтевано ако ниједан други суд није у могућности да се бави предметом, или ако је поступак хитан. Разлози за искључење и изузеће судија су у нашем праву регулисани Законом о парничном поступку, Сл. гласник РС, бр. 72/2011; в.: чл. 67: Судија може да буде изузет ако постоје околности које доводе у сумњу његову непристрасност, и даље, чл. 67-73. Закона.

2.4. Примереност судија

Примереност, и утисак примерености, суштински су за обављање свих активности од стране судије.

-четврти принцип-

Судија је дужан да избегава не само непримерено понашање, него и утисак непримерености и то током вршења било које (тј. сваке) од судијских функција. Судија је дужан да се понаша у складу са дигнитетом судијске функције и треба да, својеволјно, прихвати одређена додатна лична ограничења у односу на остале грађане (судија има право, као сваки грађанин, на слободу говора, мишљења, удруживања, окупљања, и др. али увек мора да се понаша примерено својој функцији). Судија не сме да дозволи да његова породица или друштвени односи утичу на обављање функције, нити сме да користи или уступа престиж судијске функције ради остваривања приватних интереса (забрана сукоба интереса). Поверљиве информације, до којих дође у вршењу своје функције, судија не сме да објави или користи у било коју сврху која није у вези са његовим дужностима. Судија је дужан да, у својим односима са другим правницима у суду, избегава ситуације које могу бити узрок разумне сумње или утиска фаворизовања или непристрасности, као и што не сме да дозволи да се његово пребивалиште користи ради примања клијената или других припадника правничке професије.

Током вршења судијске функције, судија може да оснује или да приступи удружењу судија или да учествује у другим организацијама које заступају интересе судија; може да се бави писањем, подучавањем, да предаје и учествује у активностима и на јавним расправама у вези са правом, правним системом, применом права или сродним областима (али не може да се бави приватном праксом док врши функцију судије); може да буде члан у званичном органу или другој владиној комисији, комитету или саветодавном телу, под условом да такво чланство није у супротности са непристрасношћу и политичком неутралношћу судије.

Никакав поклон, завештање, зајам или услугу, као ни награду ни бенефицију, ради чињења или нечињења у вршењу судијске функције, судија (као и чланови његове породице, судско особље и остала лица под утицајем, надзором или контролом судије) не сме

да тражи нити прихвати. Изузетно, мали симболични и примерен поклон, награду или бенефицију, судија може прихватити, ако то не значи нити ствара оправдан утисак да су учињени у намери да се утиче на судију у обављању судијских дужности и под условима прописаним законом.

2.5. Једнакост

Обезбеђење једнакости свих у третману пред судом суштински је важно за правилно обављање судијске дужности.

–пети принцип–

Судија је дужан да разуме и да буде свестан разлика у друштву и посебности које различите групе у друштву поседују и да не манифестује, изричито или конклюдентно, предубеђење или предрасуду према било ком лицу или групи, као и да се према свим лицима са којима се сусреће у вршењу функције (странке, сведоци, адвокати, судско особље и колеге судије) опходи са дужним уважавањем. Судија такође не сме да дозволи судском особљу и другим лицима под његовим утицајем, надзором или контролом, могућност да направе овакво разликовање, а дужан је и да захтева од адвоката у поступку пред судом да се уздрже од изражавања предубеђења или предрасуда заснованим на поменутом разликовању, осим када је такво изражавање правно релевантно за поступак, када може бити предмет расправе.

2.6. Посебност и ревност

Посебност и ревност су предуслови за правилно обављање судијске функције.

–шести и седми принцип–

Обавезе судије у вршењу функције- вођење поступка и доношење одлуке, као и извршавање других задатака битних за

судијску функцију и функционисање суда, имају првенство у односу на све остале професионалне активности. Судија има дужност да се континуирано усавршава, да развија своја знања, вештине и квалитете неопходне за правилно обављање судијске функције, као и да се редовно информисе о променама у међународном праву. Ред и углед током свих поступака пред судом и поштовање и уважавање при комуницирању са странкама, поротницима, сведоцима, адвокатима-судија је дужан не само да одржава, већ и да захтева од свих лица у суду који су под његовим утицајем, надзором или контролом.

2.7. Лица на која се примењују Бангалорски принципи

Лица на која се примењују Бангалорски принципи су: судија – лице које има судијску власт; породица судије- брачни друг судије, син, кћерка, зет или снаја, било који други блиски сродник или лице које је пратилац или запослено код судије или живи у домаћинству судије, с тим што брачни друг судије подразумева и ванбрачног партнера; судско особље- лично судско особље судије, укључујући и особље писарнице.

3. Стандарди судијске етике у нашем праву

„Све судије да суде по законнику право како пише у законнику, а да не суде по страху од царства ми.“

(Душанов законик, чл. 172.)

Стандарде судијске етике Р. Србије усвојило је Друштво судија Србије¹³, које је основало и Савет за етичка питања, орган Друштва који даје мишљења и препоруке поводом етичких питања везаних за поступање судија у Р. Србији. Стандарди судијске етике су: независност, праведност, професионалност, слобода, храброст,

¹³ Друштво судија Србије основано је 1997. године, и представља добровољно, струковно, невладино и недобитно удружење, које се залаже за изградњу правне државе и владавине права, афирмацију права као струке, успостављање независног, самосталног, непристрасног, стручног, ефикасног и одговорног судства, унапређење прописа, јачање угледа, професионалне етике и достојанства судија и успостављање материјалне и друштвене сигурности судијског позива, в.: Статут, чл. 1. и 2, доступно на: <http://www.sudije.rs/files/file/STATUT%20DRUSTVA%20SUDIJA%20SRBIJE.pdf>, 29.05.2013. године.

доличност, неподмитљивост, посвећеност, аполитичност, оданост кодексу и усклађени су са Бангалорским принципима:

Независност (*Буди независан*)- Судија треба да суди на основу сопствене процене чињеница и сопственог схватања закона, без ограничења и тако да не подлеже спољним или унутрашњим утицајима, подстицајима, притисцима, претњама, интервенцијама, непосредним или посредним, са било које стране и из било којих разлога.

Независност судија је уставно начело од тренутка доношења првог нашег Устава од 1835. године (чл. 80), што чине и сви потоњи српски уставни: Устав од 1838. (чл. 44), Устав од 1869. (чл. 109 и 110), Устав од 1888. (чл. 147), Устав од 1901. (чл. 87), Устав од 1903. (чл. 146), као и модерни српски уставни- Устав од 1990. (чл. 96) и Устав од 2006. (чл. 142 и посебно чл. 149).¹⁴

Праведност (*Буди праведан*)- Судија треба да сваком призна оно што му припада, у једнаком поступању са једнаким стварима, у неједнаком поступању са неједнаким стварима сразмерно њиховој неједнакости и у поступању према другоме као према себи.

Некада се, по Уставу од 1869. године (чл. 109), правда изрицала „у име Књаза“, а касније, по Уставу од 1888, 1901. и 1903.- „по закону, а у име Краља“, а данас „у име народа“.

Професионалност (*Буди професионалан*)- Судија треба да врши своју дужност стручно, савесно, непристрасно, објективно, марљиво, ефикасно и културно, водећи рачуна о редоследу пријема предмета и њиховом значају, односно карактеру.¹⁵

Слобода (*Буди слободан*)- Судија треба да буде слободан у одлучивању и зато мора да буде способан да се одупре дневној политици, центрима моћи, јавном мњењу, предрасудама, искушењима, пороцима, страстима, приватним и породичним интересима и другим унутрашњим и спољним утицајима.

¹⁴ Судство је огледало слободе грађана и демократске организације власти у држави; судство је најкласичнији државни орган и мора да буде независно и самостално, не само *de jure*, него и *de facto*. Доношењем новог Устава од 2006. године судство није ојачало уставну позицију, већ су његов положај и надлежност остали у домену закона и политичке процене, в.: Т. Илић, *Sudstvo i prava čoveka u Jugoslaviji*, SVEN, Niš, 2008, 5-6.

¹⁵ Професионалност свакако има и своје негативне последице, од којих треба навести барем две најважније: прва- апсолутна професионалност, која подразумева екстремну идентификацију са професијом, када само рад има смисао и интерес и, друга- губитак аутономије, када циљ коме се тежи постане далек јер је професионалац постао роб новца, просперитета, успеха или роб императива саме професије, в.: V. Kamps, *Javne vrline*, Filip Višnjić, Beograd, 2007, 89-91.

Слобода је предуслов одговорности; судија мора аутономно одлучивати да ли ће изабрати између две или више могућности на основу прописа али и своје савести. Оваква слобода у деловању је неопходна. Супротно је незамисливо.¹⁶

Храброст (*Буди храбар*)- Судија мора да одолева претњама, уценама и другим насртајима на његову личност и његов интегритет.

Судија, као и припадници других професија које су изложене притисцима, мора да брани своју професију. Бранећи своју професију, судија брани себе, брани све садашње судије и све будуће судије. Бранећи своју професију, храбро и истрајно, судија обезбеђује опстанак и деловање начела поделе власти, демократије и правне државе.

Доличност (*Буди доличан*)- Судија треба да се уздржава од сваког поступка који је недоличан или оставља такав утисак, као и од поступка који изазива подозрење, подстиче сумњу, слаби поуздање или на други начин нарушава поверење у суд и његову објективност.

Неподмитљивост (*Буди неподмитљив*)- Судија не сме да суди остварујући или очекујући какву корист за себе или другог.

Посвећеност (*Буди посвећен*)- Судија мора да буде посвећен позиву, па не може обављати другу дужност, службу или посао ако тиме нарушава поверење у суд, углед суда и независност судске власти.

Аполитичност (*Буди аполитичан*)- Судија може имати своја политичка убеђења, али се мора уздржати од неприличне политичке активности и не сме допустити да политика утиче на судску одлуку.

Оданост кодексу (*Буди одан кодексу*)- Стандарди за етичко понашање судија утврђени овим кодексом треба да постану филозофија и начин живота свих судија.¹⁷

¹⁶ Личност која је слободна да чини оно што жели да чини, још увек може да буде у позицији да има вољу коју жели. Ако та личност ужива и слободу деловања и слободу воље, тада она није слободна да чини оно што жели да чини; она је такође слободна да жели оно што жели да жели. У том случају, личност има сву слободу коју је могуће пожелети или замислити, вид.: Н. G. Frankfurt, „Sloboda volje i pojam ličnosti“, u: Petar Bojanić, Predrag Krstić, Odgovornost individualna i kolektivna, Službeni glasnik, 2008, 193.

¹⁷ Свако од 10 начела (канона), разрађено је посебним принципима, доступно на: http://www.sudije.rs/files/file/pdf/standardi_sudijske_etike.pdf, 13.05.2013.

4. Природа судијске одговорности и Стандарди судијске етике

Одговорност судија је у суштини по својој природи иста као и природа осталих носилаца јавних функција- правна (кривична, грађанска, дисциплинска, политичка) и ванправна. По Уставу Р. Србије од 2006. године, судијама је забрањено политичко деловање.¹⁸ Законом о судијама од 2012. године, прописано је да судија не може бити члан политичке странке, нити може деловати на други начин, бавити се било којим јавним или приватним плаћеним послом, нити пружати правне услуге или савете уз накнаду. Такође, прописана је неспојивост судијске функције са функцијама органа који доносе законе, органима извршне власти, јавним службама и органима аутономних покрајина или јединица локалних самоуправа.¹⁹ Правна политичка одговорност судија, која се огледа у разрешењу судије, тј. престанку функције пре истека времена на које је изабран а из законом прописаних разлога, за разлику од осталих носилаца јавних функција, није пред Народном скупштином, већ пред Високим саветом судства. Изузетак важи за председнике судова (укључујући и председника Врховног касационог суда), које разрешава Народна скупштина, а на предлог Високог савета судства.

Стандарди судијске етике доприносе моралној одговорности судија, која представља врсту ванправне одговорности. Иако нису правом санкционисани, већ моралом- поменути стандарди ипак имају велику важност као путоказ и сталан подсетник како за судије при вршењу функције, тако и за најширу јавност- као образложење садржаја судијске функције, тежине положаја и високоморалности судија која може и мора да служи за углед и да подстиче на поштовање.

За време вршења функције, судија ужива имунитет, који је гарантован Уставом Р. Србије од 2006. године, а који подразумева да судија не може бити позван на одговорност за изражено мишљење или гласање приликом доношења судске одлуке, осим ако се ради о кривичном делу кршења закона од стране судије, као ни да судија не може бити лишен слободе у поступку покренутом због кривичног дела учињеног у обављању судијске функције без одобрења Високог савета судства.²⁰

¹⁸ В.: Устав Р. Србије од 2006. године, чл. 152. Неки уставни, попут Устава Португалије од 1976. године, изричито прописују: „Активне судије не могу обављати било коју другу плаћену јавну или приватну функцију. Активне судије не могу бити именоване у службене комисије изван суда без дозволе Високог савета судске власти“, наведено према Р. Марковић, Уставно право и политичке институције, Правни факултет и Службени гласник, Београд, 2008, 517.

¹⁹ В.: Закон о судијама, Сл. гласник РС, 121/2012 и 124/2012, чл. 30.

²⁰ В.: Устав Р. Србије од 2006. године, Сл. гласник РС бр. 98/2006, чл. 151.

5. Неопходност реформе правосуђа у Р. Србији

Стање судства у Р. Србији је такво да је реформа неопходна. Једна реформа је већ спроведена неуспешно, а затим и реформа реформе, такође неуспешно.²¹ Можда би најбоље било кренути са новом реформом од самог почетка- расписивањем конкурса, како се не би обесмислио узвишен смисао и циљ реформе српског правосуђа- очувања независности судијске функције и спречавања недозвољеног и прекомерног утицаја других грана власти (посебно извршне).²² Узимајући у обзир последице које је реформа произвела у правосуђу, може се оправдано поставити питање *циља* који се желео постићи оваквом реформом- реформа и уздизање угледа судства или сасвим супротно- отварање простора за још веће, политичке и друге, утицаје на судство и судије.

Посебан значај и улогу у оваквој ситуацији у којој се налази српско правосуђе и у оваквом процесу транзиције у којој се још увек налази наше друштво- има Уставни суд Р. Србије, од кога се очекује да исправи све неправилности, и то у најкраћем року. Међутим, Уставни суд, преоптерећен уставним жалбама грађана које се углавном односе на повреду права на суђење у разумном року, а и често условљен неблагонаклоним политичким окружењем, принуђен је да одлаже решавање најзначајнијих судбоносних државних питања. Ипак, „Правда је спора, али достижна“ и на одлуке Уставног суда вреди чекати, поготово имајући у виду да је и сам Устав Р. Србије, о чијим

²¹ Последице спроведене реформе су: снижење постојећег стандарда заштите људских права, безвољност творца реформе да се одређени проблеми заиста реше, потпуно урушавање угледа судства, покушај партизације правосуђа. Читав процес извршен је у веома кратком року и без детаљне и квалитетне анализе проблема са којима се правосуђе суочавало, в.: Ana Knežević Bojović, Mario Reljanović, „Reforma pravosuda“, Strani pravni život, Institut za uporedno pravo, Beograd, 89-117. Известиоци Венецијанске комисије су, приликом изјашњавања о реизбору судија, сматрали да су предложена решења несразмерна у односу на проблем корупције и да судије које су у том тренутку вршиле судијски позив не треба смењивати с положаја, осим уколико се докаже да су се судије које су уклањају из правосуђа огрешиле о свој позив или да су неспособне за његово обављање, в.: P. Vukasović, „Venecijanska komisija i njeno bavljenje Srbijom“, Strani pravni život, Institut za uporedno pravo, Beograd, 29.

У упоредном праву, лоше функционисање судства карактерише Латинску Америку и источну Европу, па се корупција јавља као одговор на основне проблеме у спровођењу правде, в.: S. Rouz, 163.

²² Реформа правосудног поретка у Србији усмерена је: у правцу јачања независности судија и судова, ефикасности судова, одговорности судија и у правцу уже специјализације судова и судија, в.: M. Gajinov, „Uloga i značaj Saveta za etička pitanja Društva sudija Srbije i Standardi sudijske etike“, Pravo- teorija i praksa, Beograd, br. 3-4/2009, 12.

Детаљније о реформи, в.: Информатор о раду Друштва судија Србије, са пратећим документима: http://www.sudije.rs/files/file/pdf/Informator,%20redovni%20broj%206_%20decembar%202010_.pdf, 20.05.2013.

повредама Уставни суд одлучује- непрестано изложен *нападима*, што стручним што нестручним, што унутрашњим што међународним, што од стране јавног што од стране невладиног сектора.

6. Закључак

„Судија не зависи у изрицању своје пресуде ни от кога у Србији, до од закона Србског; никаква ни већа ни мања власт у Србији не има права отвратити га од тога, или заповедити му, да другчије суди, него што му закони предписују. Тому треба и да се закуне при наименованију.“

(Устав од 1835. године, чл. 80)²³

Судије се, и по Уставу од 2006. године као и по првом српском Уставу од 1835. године, пре ступања на функцију, заклињу пред Народном скупштином: *„Заклињем се својом чашићу да ћу своју функцију вршити верно Уставу и закону, по најбољем знању и умећу и служити само истини и правди.“*²⁴ Судија је не само професионалац, већ и врстан човек, супериоран у свом поимању правде, правичности и истине. Судија мора поседовати знање, мудрост, слободу, толерантност, разумевање, солидарност, поузданост. Судија мора бити ефикасан и одговоран у свом раду, мора око себе створити штит истине и правде и борити се свом снагом да тај штит никада не буде отклоњен. Судија, као човек са ексклузивним врлинама, мора бити срећан када помаже, а помаже и штити увек. Најбоља и највећа награда једном судији је поштовање и углед који ужива, као и дивљење- што је свој живот успео да усмери у правцу освајања и очувања ових врлина.

Управо је у томе и значај како Бангалорских принципа, тако и Стандарда судијске етике- као какав споменик, ова начела се уздижу изнад свих неморалности, притисака, претњи и уцена, ова начела

²³ Такође, у Уставу Р. Србије од 2006. године, у чл. 149, прописано је: „Судија је у вршењу судијске функције независан и потчињен само Уставу и закону. Сваки утицај на судију у вршењу судијске функције је забрањен.“

²⁴ В.: Закон о судијама, „Сл. гласник РС“ бр. 121 и 124/2012, чл. 54. Занимљиво је да су у ранијим заклетвама доминирала религиозна обележја, којих сада нема, вид.: „Заклињем се свемогућим Богом, да ћу поштовати устав, управљати се по земаљским законима и свакоме судити непристрасно и без предубеђења, тако ми Бог помогао овога и онога света“, в: Уредба о суду добрих људи, Збирка закона, Гојко Никетић, Геца Кон, 1933, чл. 39.

штите судијску личност, живот и функцију, подсећајући јавност, али и саме судије- колики је значај сваког судије и суда понаособ. Ова начела омогућавају судијама да достојанствено стану у одбрану своје функције и свог положаја и да у томе буду доследни, истрајни, храбри и непоколебљиви.

Rada Mirić

Final year student

Faculty of Law University of Belgrade

BANGALORE PRINCIPLES ON JUDICIAL INTEGRITY- CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF JUDICIAL ETHICS

Summary

The Bangalore Draft Code of Judicial Conduct was adopted at 2001 year, by the Judicial Group of the United Nations on Strengthening Judicial Integrity and was revised at the Round Table Meeting of Chief Justices held at the Peace Palace in The Hague, November 25-26, 2002 year. The following principles were adopted where the international sources- Universal Declaration of Human Rights (1948) and the and the International Covenant on Civil and Political Rights (1966), as well as national sources- constitutions, laws and common law countries, bearing in mind the importance of a fair and public hearing in a reasonable time by a competent, independent and impartial court for a modern democratic society, for respecting the Constitution and the rule of law. The purpose of the adoption these international ethical standards is the equalization of the rights on the international level by contributing to the national court systems in regulation of professional responsibilities of the judges, their behavior and attitude towards the judicial function, as well as to strengthen the moral authority and integrity of the judiciary and strengthening public confidence in the judicial function which is synonymous with integrity, eruditeness, reputation and respect.

Key words: Code of Judicial Conduct, Code of Judicial Ethics, the Bangalore Principles, Standards of Judicial Ethics, professional responsibility, reform of the judiciary.